

STILSKO RESTAURIRANJE DVORA TRAKOŠĆAN SREDINOM 19. STOLJEĆA

STYLISTIC RESTORATION OF THE TRAKOŠĆAN CASTLE IN THE MIDDLE OF THE 19TH CENTURY

Klara MACOLIĆ

Prof. povijesti umjetnosti
Kralja Petra Krešimira IV, 5
Varaždin
klara.macolic@gmail.com

Primljeno / Received: 28. 3. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 30. 4. 2020.

Pregledni rad / Review

UDK / UDC: 728.83(497.523Trakošćan)“18”(091)
929Draškovići

SAŽETAK

Trakošćan, titularni grad Draškovića temeljito je obnavljen sredinom 19. stoljeća u neo-gotičkom stilu. Istoj estetskoj koncepciji podvrgnut je krajobraz s jezerom. Obnova u duhu romantičnog sjećanja upućuje na poveznicu sa sličnim arhitektonskim i restauratorskim zahvatima, koji se polovinom 19. stoljeća izvode na srednjeeuropskim burgovima.

Kompleksna ličnost obnovitelja Trakošćana, Jurja VI. (Georga) Draškovića, oblikovana je društveno političkim i povijesnim okvirom. Njegov snažno izražen romantičarski duh, upotpunjen bidermajerskom sviješću, odražava se pri restauraciji Trakošćana. Povezivanjem trakošćanske pregradnje s prvim konzervatorskim zahvatima na području Austrijskog carstva (1804. - 1867.), dokazuje se da je stilska pregradnja Trakošćana znatno više od romantične želje da se novoobnovljenim dvorcem zadivi svijet.

Provedenim terenskim istraživanjem u Laxenburgu, Dvoru Trakošćan, isčitavanjem arhivskih izvora, starih hrvatskih i austrijskih novina te proučavanjem vizuala (prikazi iz stalnog postava i depoa dvorca, slike iz zbirke MUO u Zagrebu, materijali iz privatnih zbirki) kontekstualizirani su konzervatorsko-restauratorski zahvati sredinom 19. stoljeća.

Ključne riječi: 19. stoljeće, dvorac Laxenburg, Juraj VI. (Georg) Drašković, Johann Michael Sebastian Riedl, obitelj Drašković, stilska pregradnja, Trakošćan

Keywords: 19th century, Laxenburg Castle, Juraj VI (Georg) Drašković, Johann Michael Sebastian Riedl, Drašković family, stylistic restoration, Trakošćan Castle

KRAKAT PREGLED NAJRANIJE POVIJESTI

Trakošćan nastaje krajem 13. stoljeća kao manja promatračka utvrda unutar obrambenog sustava za nadzor puta od Ptuja prema Lepoglavi i Bednjanskoj dolini. Kroz povijest, posjed je bio u vlasništvu značajnih obitelji, poput grofova Celjskih, Jana Vitovca te Ivaniša Korvina koji Trakošćan nasljeđuje od oca, kralja Matijaša Korvina. Preuzeta vlastelinstva, Ivaniš Korvin je dodijeljivao kao naknadu za razne službe. Na taj način, 1503. godine, podban Ivan Gyulay dobiva Trakošćan i Vinicu. Obitelj Gyulay prva boravi u Trakošćanu, dograđuje ga, preuređuje i ojačava. Zadržavaju dvorac tri naraštaja, sve do izumiranja, 1566. godine, kada Trakošćan preuzima kraljevska blagajna.

U Beču, dana 16. ožujka 1569. godine, na ime zahvalnosti i banske plaće, kralj Maksimilijan dodjeljuje trakošćansko vlastelinstvo hrvatskom banu i kardinalu Jurju II. Draškoviću. Iako su Draškovići posjedovali brojna imanja u zemlji i izvan nje, nakon dobivanja Trakošćanskog posjeda, obitelj se u

kontinuitetu služila pridjevkom *Trakošćanski*. Cijelo su vrijeme ponosno naglašavali prestižnost titulara, pa čak i kada je formalno središte obitelji bio Klenovnik.

Obitelj Drašković zadržala je Trakošćan sve do kraja Drugog svjetskog rata, kada je dvorac nacionaliziran. Jedini kraći prekid vlasništva dogodio se u 17. stoljeću. Naime, godine 1645., Nikola VII. Zrinski se vjenčao s Marijom Euzebijom Drašković koja mu je mirazom predala Prauneck u Štajerskoj te Klenovnik i Trakošćan. Bračnim ugovorom, Zrinski se obvezao da, ako on umre bez potomaka prije Euzebijе, posjedi ostaju njegovoj obitelji koja će u tom slučaju udovici isplatiti 24 000 ugarskih forinti, a ukoliko supruga premine bez potomaka, posjed se vraća njenom ocu, Gašparu Mlađem Draškoviću.

Obzirom da je Euzebija ubrzo umrla bez nasljednika, Euzebijin otac traži od obitelji Zrinski povrat miraza. Dolazi do oružanog sukoba u kojem pobjeđuju Draškovići. Time Trakošćan, uz Klenovnik, postaje simbolom obiteljske dominacije i važnom rezidencijom.

DRAŠKOVIĆI KAO SUDIONICI AUSTRIJSKE CARSKJE ELITE

Zagarantirani prihodi i poznanstva stoljećima su plemićkoj obitelji Drašković omogućavali raznovrsne umjetničke naruđbe. Obiteljska je zbirka sadržavala mnoge grafičke predloške, putem kojih se saznávalo o originalnom izgledu djela, kao i naručivalo izrađivanje kopija. Posjedovali su grafike Giovannija Battiste Piranesija, predloške iz produkcije Gillesa Rousseleta i Abrahama Bossea, nastale prema radovima Claudea Vignona te brojne druge uratke, naslikane po znamenitim majstorima, primjerice Rubensu.

Jedan od istaknutijih obiteljskih naručitelja bio je Josip Kazimir Drašković (1716. - 1765.). Kazimir je kao uspješan austrijski general u Ratu za austrijsko nasljedstvo (1740. - 1748.) i u Sedmogodišnjem ratu (1756. - 1763.) zadobio čin podmaršala. Njegovo formalno boravište bio je Klenovnik, koji uskoro postaje mjestom samoprezentacije. Pozamašna klenovnička likovna zbirka može potvrditi Kazimirovu sklonost sabiranju i samopromociji. Diplomatski pokloni poput *Malog rodoslovlja obitelji Drašković*, svjedoče o uskoj vezi s carskim Bečom. Darovatelj rodoslovlja, dvorski komornik i savjetnik te povjerenik za Kraljevinu Hrvatsku, Adam Ransuni od Rajesana za Badnju večer ugošćen je na obiteljskom imanju Klenovnik. Značajan dio inventara dvorca zauzimale su naruđbe, poput oslikanih zidnih tapeta. Panoi uključuju *likovne prikaze smotre postrojbe* s kojom je Kazimir Drašković sudjelovao u bitkama u Sedmogodišnjem ratu, između 1756. i 1763. godine, kao i *panoe s prizorima iz života običnih građana*. Prestižnu naručiteljsku ulogu potvrđuje i *Četrdesetak portreta časnika*, pripisanih Jochanu Michaelu Milicu i njegovoj školi. Kako je portret bio skupa i cijenjena forma kojom se dokazivalo imovinsko stanje, činjenica da je Josip Kazimir dao portretirati četrdesetak sebi podređenih časnika, upućuje na potrebu za reprezentativnošću.

Spomenuti likovni prikazi iz zbirke Josipa Kazimira Draškovića premješteni su u Trakošćan prilikom obnove dvorca sredinom 19. stoljeća. Tada je provedena stilska restauracija, koja je odredila današnji izgled dvorca. Kako bi se bolje pojmla ideologija obnove, potrebno je kontekstualizirati konzervato – restauratorske zahvate, ali i objasniti kompleksnu osobnost idejnog začetnika i investitora, grofa Jurja VI. Draškovića (1804. - 1889.).

JURAJ VI. (GEROG) DRAŠKOVIĆ, PREDSTAVNIK VREMENA

Oblikovanju kompleksne osobnosti Jurja VI. Draškovića zasigurno je pridonio kvalitetan likovni materijal iz obiteljske zbirke, koju je grof dodatno obogaćivao vlastitim naruđbama. Ubrzo nakon otkrića fotografskog medija, Juraj je kolekcionirao reprodukcije poznatih umjetničkih djela, kao i profesionalne fotografije Gustava Prücknera iz Graza. Osim što je sabirao fotografije, on je i sam bio amaterski fotograf dokumentarističkog sadržaja. Pritom valja napomenuti da, četrdesetih godina 19. stoljeća, na području današnje Hrvatske profesionalna fotografija nije ni postojala. Stoga se Juraj VI. Drašković može smatrati pretečom hrvatske fotografske djelatnosti.

Da je vizualna prezentacija oduvijek bila bitna, potvrđuje i jedna od najomiljenijih slikarskih formi, portret. Portret je stoljećima omogućavao prezentiranje pojedinca na željeni način te u tom smislu treba promatrati portrete Jurja VI. Draškovića. S jedne strane, Juraj se prikazuje po uzoru na carsku ličnost

Sl. 1 August Prinzhofer, Juraj VI. Drašković, Graz, 1864. godine, ulje na platnu, 135,5 x 96, 5 cm, Muzej Dvor Trakošćan, inv. br. DT 77

Franje Josipa I. (1830. - 1916.) u samodopadnoj pozi poluprofila i časničkoj odori (sl. br. 1). Kao carev sljedbenik nosi, tada popularne, zaliske. Carev su stil, među ostalima, oponašali i njegov tast, maršal Theodor Baillet-Latour (1780. - 1848), kao i nasljednik, Ivan IX Drašković (1844. - 1910.). Osim konzervativnih portreta, postoje djela koja svjedoče o Jurjevom poznavanju građanskih strujanja. Bidermajersko djelo vrhunskog bečkog portretiste Josefa Kriehubera (sl. br. 2), u srazu je s kičenom odjećom carskog oficira. Slika predstavlja Jurja u mondenoj, jednostavnoj odijevnoj kombinaciji. Bidermajerski način odjevanja, bez pretjeranih ukrasa, slijedila je i njegova žena, Sofija. Sofijin portret, bečkog slikara Johanna Hermanna iz 1844. godine prikazuje damu odjevenu u pojednostavljenu ugarsku velikašku haljinu zagašitih boja.

Bidermajerska djela unutar obiteljske zbirke, ostavila su snažan dojam na Jurjeve fotografske uradke. Četiri ženska akta Michaela Stroya, koja simboliziraju četiri kontinenta, mogu potvrditi direktan utjecaj. Godine 1865., Juraj je ulja *Azija* i *Europa* (sl. br. 3) iskoristio kao predložak za fotografiju *Jurimirske frajle* (sl. br. 4).

Bogata trakošćanska biblioteka, u kojoj su sačuvane periodike iz raznih europskih metropola, potvrđuje da je Juraj VI. Drašković bio je dobro obrazovani poliglot. Obzirom da je plemstvo narodni jezik smatro prostim, Draškovići Trakošćanski međusobno su komunicirali na stranom jeziku, o čemu svjedoče dnevници i osobne bilješke na njemačkom jeziku.

Juraj je, kao i većina njegovih predaka, bio vojno obrazovan. Obnašao je prestižne vojne funkcije. Kao podmaršal u Grazu i životni partner Sofije, rođene Baillet-Latour, kćeri pokojnog kraljevog komornika i tajnog savjetnika, ministra rata, maršala Theodora Baillet-Latoura (1780. - 1848), imao je visok društveni status i povlašten položaj. Dok je ostatak hrvatskog plemstva i građana o carevu izgledu saznavao putem portreta, Jurju su visoke vojne pozicije i ženidbene veze omogućavale pristup dvoru. Prema staroj heraldičkoj praksi, pravo pristupa carskome dvoru, *hoffähigkeit*, imala je samo osoba sa šesnaest predaka s plemićkom titulom. Više je plemstvo obuhvaćalo tek osamdeset obitelji, čiji su se članovi međusobno ženili ili udavali. Svim je časnicima bio omogućen pristup dvoru, što je bila jedna od prednosti vojne karijere i povlastica koja je uvelike pridonosila prestižu.

Juraj VI. Drašković umirovljen je relativno mlad, 1851. godine. Kako je bio u dobrom kondicijskom stanju, svoje je djelovanje usmjerio na druge interese. Sredinom 19. stoljeća u središtu njegova interesa našla se obnova Trakošćana. Sukladno Jurjevoj kompleksnoj ličnosti, nova je rezidencija trebala uključiti ravnotežu između duhovnog i fizičkog. Konceptom obnove grof je pokazao svoje široko obrazovanje, ali i sklonost trendovima. Građevinu i okolni park prilagodio je aktualnim aktivnostima, poput lova i ribolova, što je odgovaralo njegovom avanturističkom duhu. Prema Laxenburgskom uzoru (ljetna rezidencija austrijskog cara), Trakošćan je trebao postati mjestom Jurjeve prezentacije.

TRAKOŠČAN, ROMANTIČARSKA IDEJA ILI DOBRA INVESTICIJA

Austrija je početkom 19. stoljeća financirala ratove protiv Napoleona. Pražnjenje državne blagajne i nacionalna kriza rezultirali su jačanjem oporbe i buđenjem nacionalne svijesti. Nakon Napoleonova poraza, došlo je do širenja austrijskih granica. Novonastala konstrukcija privida pogodovala je razvoju romantičarskog duha. Pritom se bijeg u prirodu činio učinkovitim, oslobađajućim sredstvom. Iako je dio je plemstva prezirao ispraznost društvenog života, aktivnosti na otvorenom poput lova, ribolova, jahanja i planinarenja očaravali su plemstvo. Više bi plemstvo, od lipnja do listopada ili čak studenoga, napuštalo Beč i odlazilo na seoske posjede. Kako je buržoazija polako preuzimala moć, a broj povlašte-

nih plemićkih obitelji sve se više smanjivao, plemićima se nerijetko spočitavalo što trate vrijeme na aktivnosti i druženja, a zanemaruju sudjelovanje u politici pa čak i odbijaju vojnu karijeru.

Trakošćansko je vlastelinstvo prestalo postojati ukidanjem kmetstva 1848. godine, nakon čega Draškovići, na prijašnjem alodijalnom dijelu, formiraju obiteljski veleposjed sa sjedištem u Trakoščanu. Dok je velik dio plemstva bio osiromašen, Juraj VI. Drašković, zahvaljujući dobrim prihodima, visokoj pozicioniranosti u carskoj službi i ženidbenim vezama, u mogućnosti je obnoviti Trakoščan. Ostvaren je projekt u čiju su ideju utkane niti želje za samopromocijom, ali i dobrom investicijom. Objave u starim novinama upućuju na hipotezu da Juraj početkom sedamdesetih godina 19. stoljeća započinje s uspostavom nove privredne grane – turizma. U starim se austrijskim novinama mogu iščitati oglasi, odnosno pozivi na aktualna događanja u Trakoščanu, primjerice javna predavanja, viteške igre, lov i ribolov (isti posao nastavlja Jurjev nasljednik, Ivan IX.). Kako bi se privukli gosti, posebno se naglašava da se radi o demilitariziranoj, sigurnoj zoni.

Hipotezu potvrđuju litografije Ludwiga Czerny-a, koje prikazuju obnovljeni dvorac Trakoščan s novonastalim perivojem. Tiskane su u znamenitoj bečkoj tiskari Reiffenstein i Rösch, između 1855. i 1860. godine (slika br. 5). Prikazi raznih vizura dvorca nastali su ciljano, u svrhu promidžbenog materijala. Kako zbirka Dvora Trakoščana posjeduje tek dvije grafike (pogled prema jezeru i pogled s druge strane jezera prema dvorcu), dok su ostale litografije raspršene po muzejskim zbirkama i arhivima u Beču, Grazu i Zagrebu, može se potvrditi kolanje grafika unutar Austrijskog Carstva.

Nadalje, tisak iz 1874. godine izvještava kako se velik broj posjetitelja dolazio diviti restauriranom Trakoščanu. Spominje se ograničen broj izabраниh uzvanika, što bi moglo uputiti na ideju elitnog turizma. Koncept predstavlja novinu na teritoriju sjeverozapadne Hrvatske. Moguće je preuzet od najvažnije ličnosti toga vremena, apsolutističkog vladara Franje Josipa I., koji je vladao dulje od bilo kojeg europskog monarha, od prosinca 1848. do studenog 1916. godine. Obzirom na dugovječnost, podsjećao je na određenu vrstu relikvije koja je utjerivala strahopoštovanje.

LAXENBURG I TRAKOŠČAN – DVIJE REZIDENCIJE U SLUŽBI SAMOPREZENTACIJE

Laxenburg se u posjedu Habsburške obitelji nalazio od 1300. godine. Izgrađen je u obrambene svrhe, no Habsburgovci su postupno mijenjali njegovu namjenu. Dvorac je stoljećima služio kao ljetno sjedište obitelji, odnosno bečkog dvora.

Unutar Laxenburgškog sklopa podignut je Franzensburg (slika br. 6). Naručitelj dvorca je Franjo II (I) (1768. - 1835.), u čiju čast je Franzensburg dobio naziv. Dvorac je započet 1789. godine, a dovršen posthumno, 1836. godine. Nastao je sustavnim proučavanjem Engleskih i Francuskih srednjovjekovnih viteških dvoraca. Građevinu okružuje slikoviti krajobraz i predio u viteškoj maniri. Franzensburg nije bio isključivo namijenjen boravku i carskoj audienciji, već ubrzo postaje mjestom prezentacije moći i umjetnosti. Njegova je zbirka osmišljena s ciljem da zadivi uzvanike. U istu ga svrhu koriste i nasljednici Franje II (I), poput Ferdinanda I. ili Franje Josipa I.

Nova je građevina nastala integracijom historicističke izgradnje i antikne opreme, preuzete iz poznatih dvoraca Monarhije. Stoga građevinu treba promatrati iz dvaju gledišta: kao zbirku začudnih starina ili kao umjetničku kreaciju. Može se opisati poput conceptualanog spoja igre romantizirane gotike i nove kreacije unutarnjeg uređenja upotrebom spolija. U Franzenburškoj kapeli programatski su raspoređene srednjovjekovne spolije iz *Capelle Speciosa*. Mramorni stupovi iz 1222. godine spojeni su prema projektu Michaela Sebastiana Riedla i graditelja Franza Jägera.

Sl. 2 Josef Kriehuber, Juraj VI. Drašković, oko 1850. (1851.) godine, ulje na dasci, 49 x 38 cm, Muzej za umjetnost i obrt, sig. 1.d. »Kriehuber«

SI 3. Mihael Stroy, Europa, 1836. godine, ulje na platnu, 79 x 116 cm, Dvor Trakošćan, inv. br. DT 1016

Trakošćanski je dvorac, baš kao i Franzensburg, stilskim restauriranjem integrirao anti-kvitete, inventar i umjetnička djela, preuzeta iz Klenovnika. *Oslikane tapete s motivom smotre postrojbe*, naslikane za Klenovnik između 1775. i 1760. godine i *Tapete s prizorima života običnih građana*, nastale u drugoj polovini 18. stoljeća pre-krojene su, preslikane te prese-ljene u Trakošćan. Translatirane su i slike, poput *Malog rodoslov-lja* iz 1775. godine te *Četrdesetak portreta časnika* (portreti nastali između 1755. i 1760. godine). Unatoč činjenici što su spomenute umjetnine premještene prije promjene vlasništva nad Klenovnikom, inicijativu je moguće sagledati kao translaciju

obiteljskih vrijednosti u novu, reprezentativnu cjelinu. Naime, ogledni primjerci obiteljske zbirke Drašković u novom kontekstu zadobivaju izložbeni karakter. Oni su u Trakošćanu raspoređeni kao *memento* na kontinuitet i važnost obitelji koja je godinama služila caru. Primjer preseljenja i prekrivanja zidnih tapeta moguće je povezati sa sličnim postupkom Michaela Sebastiana Riedla pri izgradnji Franzensburške kapele, gdje su srednjovjekovne spolije raspoređene kao dio muzejskog postava. Stoga bi Trakošćan, sukladno Franzensburgu, trebalo promatrati kao kolekciju antikviteta, ali i kao umjetnički koncept.

Iako je 19. stoljeće za stanovanje preferiralo modernije dvorce, komotnije građanske unutrašnjosti, a vanjske reprezentacije, privrženost precima i tradiciji, inspirirala je Franju Josipa I. da Laxenburg preuredi kao boravište. Prema sličnim principima, Juraj je za svoju rezidenciju odabrao Trakošćan.

Svojim velikim prostranstvom, zajedno s jezerom i dvorcem Franzensburg, Laxenburg je jedan od najpoznatijih spomenika pejzažne arhitekture Austrije. Okoliš dvorca Trakošćan također se može smatrati važnim čimbenikom kulturne baštine. Rađen je planski, prema projektu Franza Risiga (1814. - 1896.), što se može ustanoviti usporedbom Risigova plana i katastarske karte iz iste, 1858. godine. Prema istom je nacrtu izrađeno i veliko umjetno jezero što potvrđuje ozbiljnost krajobraznog projekta.

U 19. stoljeću turniri postaju regularne priredbe za publiku, a Laxenburg prvim mjestom njihova održavanja. Dugu tradiciju u laxenburgških viteških igara potvrđuje tribina s počasnim mjestima za kralja i suca, sagrađena oko 1800. godine. I u sklopu trakošćanskog posjeda održavane su brojne rekreacijske aktivnosti, primjerice, viteške igre, lov i ribolov te raznovrsni skupovi. Organizirani boravak na otvorenom mogao bi odrediti Trakošćan kao destinaciju elitnog turizma. Je li otvaranje trakošćanskog posjeda za javnost osmišljeno prema laxenburškoj ideji, nije poznato. Ipak, neupitna je arhitektonska i konceptualna sličnost dvaju spomenutih imanja.

JOHANN MICHAEL SEBASTIAN RIEDL I TRAKOŠĆANSKA OBNOVA

Arhivski podaci, koje objavljuje Milan Kruhek 1972. godine, mogli bi uputiti na hipotezu da se, osim idejnih zasada, s projektom izgradnje Trakošćana može povezati ime laxenburškog dvorskog kapetana i pejzažnog arhitekta Michaela Riedla (1763. - 1850.). Naime, Kruhek spominje pisma A. Pongratza, upravitelja Draškovićevih posjeda, u kojima upravitelj iz Varaždina izvještava Jurja VI. Draškovića (koji je u tom periodu boravio u Beču) o stanju na imanju. U jednom od pisama, iz 1844.

godine, Pongratz napominje kako bi grof tijekom svog boravka u Gasteinu, obzirom da poznaje inspektora iz Laxenburga, mogao njega zamoliti za projekt te prema tome organizirati gradnju dvorca u Trakošćanu. Misli li se u pismu na laxenburškog dvorskog kapetana, arhitekta Michaela Riedla, ne može se točno ustvrditi. Kako su grof i njegov upravitelj znali o kome je riječ, u pismima Reddi(?) nije posebno tituliran. Poznanstvo Jurja VI. Draškovića i inspektora iz Laxenburga moguće je. Moglo bi se temeljiti na Riedlovoj dužnosti dvorskog kapetana, vezano uz pravilo stare heraldičke prakse. Naime, dužnost dvorskog kapetana, između ostalog, bila je kontrola

pristupa dvoru. Stoga je, najvjerojatnije, *Schlosshauptmann* Riedl rješavao Draškovićev pristup Schönbrunn, Hetzendorfu ili Laxenburgu. Drugo Pongracovo pismo otkriva da Reddi(?), nakon pregleda terena, upozorava na statičke probleme pri izradi prozora na visokom tornju što potvrđuje činjenicu da se radi o graditelju koji je dobro upoznat s projektom, odnosno da je Reddi(?) preuzeo projekt obnove Trakošćana. Iako je Riedel u to je vrijeme već bio star (u carskoj službi između 1781. i 1848. godine), moguće ga je Juraj VI. Drašković upravo zbog toga imao priliku angažirati.

Kronološki, hipoteza je moguća. Michael Riedl je u tom periodu boravio u Zagrebu i surađivao pri izgradnji parka Maksimir (dovršen 1843. godine). Pritom valja napomenuti da je jedan od maksimirskih projekatana, Bartol Felbinger, kao mladi arhitekt surađivao s Michaelom Riedlom (crtač na laxenburškom projektu). Uz Maksimir se, između ostalih, veže i ime Franza Risiga, prema čijem je nacrtu iz 1858. godine, podignut trakošćanski krajobraz. Stoga bi Maksimir, osim što je okupio grupu austrijskih arhitekata koji su boravili na ovom području, mogao pripomoći pri otkrivanju autorstva trakošćanske pregradnje. Je li novo je lice Trakošćana izgrađeno prema građevinskim nacrtima iz Graza koji su u početku bili pod Reddijevim nadzorom, ne može se jasno utvrditi. Tu bi mogla pripomoći analiza cijene projekta. Gjuro Szabo donosi podatak da je obnova bila provedena troškom od 30 000 forinti. Pozamašna svota mogla bi ići u prilog sudjelovanju znamenitog Michaela Riedla pri trakošćanskom projektu.

ZAČECI KONZERVATORSKOG DJELOVANJA U EUROPI I UZORI ZA STILSKO RESTAURIRANJE TRAKOŠĆANA

Usporedi li se Trakošćan s romantičarskom obnovom europskih dvoraca s kraja prve polovine 19. stoljeća, može se konstatirati da je Trakošćan pregrađen približno istodobno, čak i prije nekih od njih. Primjerice, dvorci poput Miramare (nedaleko Trsta) te bavorski Neuschwanstein, sagrađeni su nakon Trakošćana. Kao suvremene paralele, mogu se spomenuti Wartburg kod Eisenacha (1838. – 1867.), pruski dvorac Stolzenfels (1840. – 1842.) te češki dvorci, poput Ledenica (kraj 18., početak 19. stoljeća) i Hlubočke nad Vltavou (restauriran sredinom 19. stoljeća). Svojim položajem, sličnim arhitektonskim rješenjima i detaljima, spomenuti dvorci stilski i konceptualno podsjećaju na prvi val obnove Trakošćana, između 1844. i 1849. godine.

Kao idejna poveznica s Jurjem VI. Draškovićem i romantičarskom obnovom Trakošćana, može se spomenuti ličnost austrijskog feldmaršala Laval Nugenta (1777. – 1862.). Obzirom da je Nugent bio u

Sl. 4 Juraj VI. Drašković, Jurimirska frajla, 1865. godine, ambrotipija, 13.3 x 17 cm, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, inv. br. MUO - 014258

austrijskoj vojnoj službi (točnije 1840. godine postaje zapovjednikom bansko-varaždinsko-karlovačke granice), neizbježno je poznanstvo između njega i Jurja VI. Draškovića. Laval je, preko supruge, bio u srodstvu s Frankopanima te se, s vremenom, počeo s njima poistovjećivati. Zahvaljujući opsjednutosti Frankopanskom obitelji i zanimanju za povijest, Laval je u romantičarskom duhu obnovio dva grada; Bosiljevo i Trsat. Nakon što je, 1826. godine, kupio ruševine Trsatske gradine, godine 1843., pretvorio ih je u muzej (i vlastiti mauzolej). Pritom valja napomenuti da Laval utemeljuje prvi muzej na prostorima današnje Hrvatske godinu dana prije izrade trakošćanskog projekta. Slič-

nost između Trsatske gradine i Trakošćana nije samo u provedenoj neogotičkoj obnovi, već i u potrebi investitora za samoprezentacijom te veličanjem sebi srodnih velikaških obitelji.

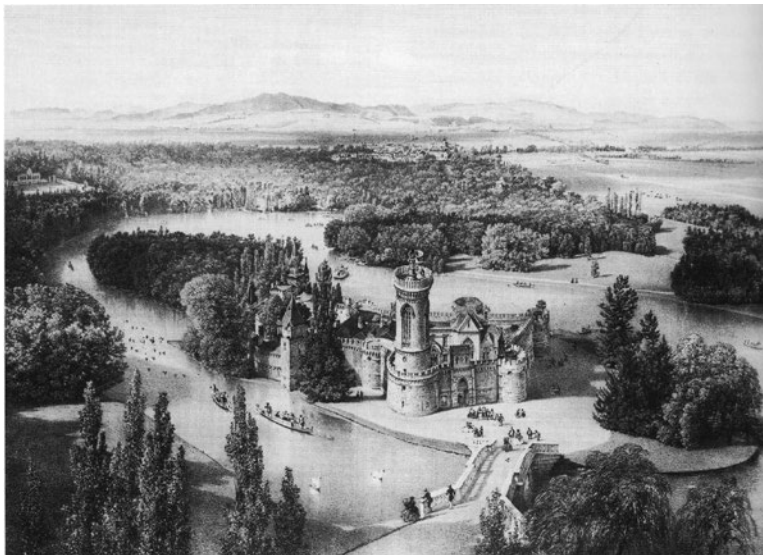
Valja primijetiti da Trakošćan ni kronološki, ni estetski, ne zaostaje za sličnim europskim projektima. Projektant Trakošćana, posebice ukoliko se radi o kraljevskom arhitektu Michaelu Riedlu, zasigurno je bio upoznat sa zahvatima koji su se do 1830 - ih godina već naveliko izvodili na srednjovjekovnim spomenicima, osobito na plemićkim gradovima oko Rajne. Tezu potvrđuje pismo, u kojem Pongratz izvještava Jurja kako je *Reddi(?)* posjetio gradilište. Izjavljuje da se on *...sam ne bi usudio voditi projekt...* Traži da *...rad bude projektiran komisijski, jer on sam ne želi te radove izvoditi*. Zahtjev voditelja projekta da *...rad bude projektiran komisijski...* mogao bi se odnositi na komisijski nadzor konzervatorske struke. Činjenica da *Reddi(?)* ne želi projekt izvoditi sam, upućuje na svijest o složenosti zahvata na povijesnom objektu. Time se stilsko restauriranje Trakošćana, provedeno sredinom 19. stoljeća, pretvara u ozbiljan konzervatorski zahvat.

Dok je starija literatura početak radova na stilskoj obnovi Trakošćana vezivala s natpisom uklesanim nad jugozapadnim pročeljem ulaznog trijema dvorca, Pongratzova pisma pripomažu novoj kronološkoj valorizaciji trakošćanske obnove. Prije se navodilo da je pregradnja započela 1853. godine, no možda je riječ o pogrešnom navođenju 1855. godine. Prema hipotezi koju donosi Ivan Srša, kronogram na ploči valjalo bi tumačiti kao svjedočanstvo kada je obnova dovršena. Srša smatra da je Szabo, najvjerojatnije, pogriješio u čitanju te da se radi o 1849. godini. Tako bi se godina 1844. (vrijeme Pongratzovih navoda) mogla uzeti kao donja granica za osmišljanje, iako njome radovi vjerojatno nisu započeli. Planiranje restauratorskih radova i izrada projektne dokumentacije se time kronološki svrstava prije 1850. godine, kad je u Beču osnovano Središnje povjerenstvo za istraživanje i uzdržavanje građevnih spomenika. Pritom valja napomenuti da se Trakošćanski projekt razvijao čak jedanaest godina ranije nego što je Ivan Kukuljević Sakcinski (1816. - 1889.) imenovan prvim konzervatorom za Hrvatsku i Slavoniju, 1855. godine.

Kukuljević se u brojnim publikacijama pohvalno osvrće na trakošćansku obnovu. Unatoč sentimentalnoj vezi s Trakošćanom, pohvale prvog hrvatskog konzervatora potvrđuju da je obnova poštivala suvremena konzervatorsko-restauratorska načela. Povezivanje stilske restauracije s konzervatorski osvještenim konceptom, upućuje na činjenicu kako ovdje nije riječ o prepisivanju novonastalih trendova, već o ideji koja sudjeluje u njihovom formiranju.

Sl. 5 Ludwig Czerny, pogled na dvor Trakošćan; tisak: Rieffenstein & Rösh, u Albertini datirana oko 1850. godine (zbog prikaza terase treba je datirati u 1862. godinu), 48 x 62,4 cm, Wien: Albertina, Kartensammlung und Goblönmuseum, inv. br. KAR0511887

Sl. 6: Rudolf von Alt, Franzensburg, pogled na park i okolicu iz ptičje perspektive, ulje na platnu, oko 1860. godine, Wien: Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv, nije numerirano

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA UNUTAR DRUŠTVENO-POLITIČKE ZBILJE

U Austrijskom Carstvu egzistirale su raznovrsne nacije, stoga nije bilo moguće uniformirati jezik, običaje i religiju. Sva represivna nastojanja unutar zemalja krune rezultirala su težnjom naroda za samoodređenjem. Nakon što je u Hrvatskoj, 1827. godine, mađarski jezik uveden u škole kao obavezan predmet, dok hrvatskom jeziku nije dodijeljeno mjesto u nastavi, dolazi do atmosfere sukoba. Plemstvo se odupiralo sve snažnijoj mađarizaciji na dva načina; Jedni su se priklonili caru, a drugi su rješenje potražili u Ilirskom preporodu. Dok se Jurjev rođak, grof Janko Drašković (1770. - 1856.), zalagao za upotrebu hrvatskog jezika, Trakošćanska loza Draškovića taj je jezik smatrala zemaljskim. Međusobno su komunicirali na njemačkom jeziku. Ponosili su se vojnom naobrazbom i stoljetnim službovanjem caru. Nasuprot Draškovićima – Ilirima, Draškovići Trakošćanski vješaju portrete Franje Josipa I. i oponašaju njegov stil. Juraj VI. Drašković, kako bi ukazao na asimiliranost s austrijskom kulturom i vojnu povezanost, u Trakošćanu izlaže obiteljsku zbirku pušaka kukača, bradatica, mužara i topova te prenosi umjetnički inventar iz vremena Josipa Kazimira Draškovića (1716. - 1765.). Ženi se kćerkom linčovanog ministra rata, kraljevog komornika i tajnog savjetnika, maršala Theodora Baillet-Latoura. S druge strane, dokumentirana je Jurjeva prisutnost u Saboru, kao i materijalna potpora, od 1000 forinti za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Ideja pregradnje Trakošćana rađa se u vrijeme slobodarskih i nacionalnih stremljenja, između 1840. i 1844. godine, dok u vrijeme zamaha neoapsolutizma, između 1853. i 1855. godine, započinje pregradnja. Juraj tijekom otvorene germanizacije sprovodi ideju po uzoru na carski dvorac Laxenburg. Brojni članci reklamnog karaktera, koji u austrijskim novinama obavještavaju o događajima u Trakošćanu, dokazuju da je koncept u potpunosti prilagođen austrijskom tržištu. Zasigurno je Juraj, kao podmaršal u Grazu i zet pokojnog austrijskog ministra rata, stekao povjerenje u konzervativnu vladu Franje Josipa I. Ipak, ne treba isključiti činjenicu kako je poistovjećivanje s Austrijom, polovinom devetnaestog stoljeća, predstavljalo otpor aktualnoj mađarizaciji.

Pregradnja Trakošćana, zajedno s krajobrazom, u potpunosti izražava Jurjev romantičarski duh, ali i njegovu svestranost. Juraj VI. Drašković nije samo oponašatelj austrijskih uzora. Uvođenjem inovativnih restauratorskih zahvata, on postaje angažirani širitelj novih ideja.

Napomena: u tekstu su korišteni dijelovi članka Idejne zasade dvorca Trakošćan, zaprimljenog u siječanju 2020. godine i odobrenog za izdavanje u časopisu *Kolo*, Zagreb: Matica Hrvatska

LITERATURA

1. ARIBO, Goswin, ANDREAS, Joseph, VON THÜRHEIM, Georg Maria. *Gedenkbätter aus der Kriegsgeschichte der K.K. oesterreichischen Armee*, Wien: Buchhandlung für Militärliteratur, 1880.
2. BALOG, Zdenko. Građevinski razvoj Trakošćana; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 1/2, Zagreb: Vjesnik, 1988.
3. BALOG, Zdenko. Istraživanje najranije povijesti tvrđave Trakošćan – prije dolska Draškovića, *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 5/6, Zagreb: Vjesnik, 2012.
4. BAGOLA BREZINŠČAK, Božidar (gl. ur.). *Enciklopedija hrvatskog zagorja*, Zagreb: Leksikografski zavod, 2017.
5. BARBARIĆ, Josip (ur.). *Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina 1606.-1621.* Varaždin: Povijesni arhiv, 1994; IV, V, VIII.
6. BEUSAN, Mario. Dvor Trakošćan – od feudalne utvrde do rezidencije grofa Drašković; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2005.
7. BREGOVAC PISK, Marina. *Obitelj Drašković kao naručitelji i kupci umjetnina (Na primjeru dvora Trakošćan)*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2012.
8. FODOR, Pal. *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara, Monumenta Hungariae historica dissertationes*, FODOR Pál, ŠOKČEVIĆ, Dinko (ur.). Budimpešta: Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti, Hrvatski institut za povijest, 2015.,
9. HANZL, Lieselotte. Die Franzenburg-Volkommene Ritterburg und Denkmal Franz I; u: *Die Franzenburg in Laxenburg*, Wien: Böhlau, 2005.
10. JÄGER - KLEIN, Caroline. *Österreichische Architektur des 19. und 20. Jahrhunderts*, Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2005.
11. JOHNSTON, William. *Austrijski duh: Intelektualna i društvena povijest od 1848. do 1938. godine*, Zagreb: Biblioteka posebna izdanja/ Globus, 1993.
12. KEČKEMET, Duško. Felbinger, Bartolomej, u: *Enciklopedija Likovnih umjetnosti 2* (ur. Andre Mohorovičić), Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1962.
13. KLAJČ, Vjekoslav. *Povijest Hrvata II.*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1895.
14. KLAJČ, Vjekoslav. *Povijest Hrvata IV.*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1895.
15. KLAJČ, Vjekoslav. *Povijest Hrvata V* (svezak treći: dio prvi), Zagreb: Tisak i naklade Knjižare Lavoslava Hartmana (Stj. Kugli), 1911., str. 165.
16. KRUEK, Milan. Posjedi, gradovi i dvorci obitelji Drašković; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972.
17. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. *Glasoviti Hrvati prošlih vjekova*, Naklada Matice Hrvatske, Zagreb, 1886.,
18. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. *Njeke gradine i gradovi u Kraljevini Hrvatskoj*, svezak III, knjiga I, Zagreb: Kamenotiskarski zavod Dragutin Albrecht, 1870.
19. KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. *Povijest porodice Draškovića Trakošćanskih*, Zagreb: Matica hrvatska, 1887.
20. LESKOŠEK, Vilim. *Trakošćan*, Varaždin: Dvor Trakošćan, (1962. - 1984.), 1984.
21. OBAD ŠČITAROCI, Mladen. *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005.
22. PEDERIN, Ivan. Kukuljević kao životopisac i povjesničar hrvatske književnosti; u: *Kroatologija* 3, br. 1, Split, 2012.
23. SRŠA, Ivan, Dvor Trakošćan u 19. stoljeću; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu* 4/5, Zagreb: Vjesnik, 2003.
24. SRŠA, Ivan. Dvor Trakošćan; u: *Izveštaj o konzervatorsko – restauratorskim istraživanjima*, Varaždin: Zavod za zaštitu spomenika kulture Varaždin, 2001.
25. SZABO, Gjuro. *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb: Knjižara Vasić i Horvat, 1940.
26. SZABO, Gjuro. *Spomenici kotara Ivanec*, Zagreb: Matica hrvatska, 1919.
27. SZABO, Gjuro. *Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb: Matica hrvatska, 1920.
28. ŠIDAK, Jaroslav. Hrvatski preporodni pokret i grof Janko Drašković; u: *Kaj, časopis za kulturu i prosvjetu*, 8/11, Zagreb: Vjesnik, 1972.
29. TONKOVIĆ, Marija. *Juraj i Karlo Drašković kao fotografi*, katalog izložbe u Muzeju za umjetnost i obrt Vladimir Maleković (ur.), Zagreb, 1985.

ARHIVSKI I INTERNETSKI IZVORI:

1. Arhiv dvora Trakošćan: kutija 53, pismo br. 18., *Liebe Ivan*; Pismo Jurja VI. upućeno Ivanu IX. iz Graza
2. Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den 11. Juli, 1875., no.5; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)
3. Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den Sonntag, 10. Februar, 1878., no.12; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)
4. Kleine Anzeigen, *Welt Wien Neuigkeits Blatt*, Sontag, Wien: Hummel, den Mittwoch, 13. Februar, 1878., str. 8; u: Österreichischen Nationalbibliothek, <http://anno.onb.ac.at/anno,suche#searchMode=simple&query=trako%C5%A1%C4%87an&from=1> (pregledano 1. svibnja 20019.)
5. *Laval Nuget*, <http://www.amz.hr/18901.aspx>, (pregledano 20. 6. 2019.)
6. *Slovenski narod*, br. 58, 20. maja 1871., Maribor, str 4; u: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=sin&datum=18710520&seite=4&zoom=33&query=%22trako%C5%A1%C4%87an%22&ref=anno-search> (pregledano 1. svibnja 20019.)

SUMMARY

Trakošćan, the titular castle of the Drašković family was thoroughly refurbished and extended in the spirit of romantic memory, in Neo-Gothic style. The park and the lake were subjected to the same aesthetic concept. This points to a link with similar architectural and restoration interventions which were carried out in the middle of the 19th century in Central European castles.

The complex personality of the first restorer of Trakošćan, Juraj VI (Georg) Drašković, was shaped by the social and political framework. Its strongly expressed romantic spirit, complemented by Biedermaier consciousness, is reflected in the restoration of Trakošćan. Linking the rebuilding of Trakošćan, in the mid-19th century, with the earliest conservation interventions, has proved that the stylistic rebuilding of Trakošćan is far more than Juraj's romantic desire to fascinate the world with the newly-restored castle.

With the field research in Laxenburg and Trakošćan castle, the reading of archival sources, old Croatian and Austrian newspapers and the study of visuals (from the permanent exhibition and depot of the Trakošćan castle, paintings from the Museum of Arts and Crafts in Zagreb and materials from private collections) the paper is contextualizing interventions in the mid 19th century.